

Opettajan ei tarvitse olla humoristi – pierusta ja sen vierestä *

Juli-Anna Aerila^a, Tuula Stenius^b, Timo Laes^c & Tuula Laes^d

^a Turun yliopisto, vastaava kirjoittaja, s-posti: julaer@utu.fi,
<https://orcid.org/0000-0002-1109-8803>

^b Helsingin yliopisto

^c Turun yliopisto

^d Turun yliopisto

TIIVISTELMÄ: Kirjoitus tarkastelee varhaiskasvatusikäisten huumoria arkipäivän esimerkkien, aikaisemman tutkimuksen ja kirjoittajien omien kokemusten valossa. Lapsille huumori on toimintaa, joka auttaa heitä selviämään erilaisista tilanteista ja rakentamaan yhteyttä toisiin. Erite- tai pieruhuumori on oma huumorilajinsa, ja aivan pienetkin lapset nauttivat pieruäänistä, pierutyynyistä ja kainalopieruista. Aikuiset nauttivat lasten huumorista eniten silloin, kun se syntyy aikuisten ehdoilla. Näin myös erite- tai pieruhuumori halutaan toisinaan kieltää, toisinaan sen käyttöön kannustetaan. Aikuisten kieltävä suhtautuminen lasten erite- tai pieruhuumoriin on yllättävää, sillä erite- tai pieruhuumori näkyy vahvasti esimerkiksi aikuisten populaarikulttuurissa ja aikuisten lapsille kirjoittamassa lastenkirjallisuudessa. Tämän kirjoituksen tavoitteena on saada huomaamaan, kuinka viatonta ja tärkeää lasten oma huumori on ja kuinka tärkeää on kannustaa lapsia huumorin käyttöön. Lasten huumori rakentaa aikuisen ja lapsen välille hyvänolon yhteyden, joka on merkityksellinen sekä lapselle että aikuiselle. Aikuisen ei tarvitse olla humoristi löytääkseen tämän yhteyden lapsen kanssa. Riittää, kun antaa lapselle tilaa eikä suhtaudu pieruiluun liian vakavasti.

Asiasanat: lasten huumori, huumoripedagogiikka, erite- tai pieruhuumori

ABSTRACT: This article examines the humor of small children in the light of everyday examples, previous research, and authors' own experiences. For children, humor is an activity that helps them to cope with different situations and build connections with others. Excretion or fart humor is its' own kind of humor, and even very young children enjoy fart sounds, fart pillows, and armpit piercings. Adults enjoy children's humor the most when it arises on adult terms. Therefore, also the use of excretion or fart humor is sometimes banned and sometimes encouraged. Adults' negative attitudes towards children's secretory or fart humor is surprising as secretory or fart humor is a widely used theme in the popular culture of adults and in

children's literature written by adults for children. The aim of this article is to make illustrate how innocent and important children's own humor is and how important it is to encourage children to use humor. Children's humor builds a relationship of good feelings between an adult and a child. This relationship is relevant to both the child and the adult. An adult does not have to be a humorist to find this connection. It is enough to give the child space and not take farting too seriously.

Keywords: children's humor, pedagogy of humor, excretion or fart humor

*** Tämä artikkeli kuuluu JECER-lehden vertaisarvioimattomiin kirjoituksiin**

Lasten huumori on viatonta ja kuuluu lasten kehitykseen

Taaperot ovat harjoitelleet kevätjuhlaesitystä yli puoli tuntia. Yksi lapsista on saanut laulaa mikrofonin. Aikuinen kertoo, että nyt jokainen saa vuorollaan sanoa jotain mikkiin. 5-vuotias poika ottaa mikin käteensä ja katsoo muita silmät sirrillään. Taiteellisen tauon jälkeen hän aloittaa: "Kakka, kakka, kakka - kakka lähti seikkaileen..." ja nauraa päälle. Muut nauravat mukana. Sitten yksi tytöistä ottaa mikin ja sanoo varoen: "Pii pii." Poika ottaa mikin takaisin ja jatkaa tytön aloittamaa sanaleikkiä: "Pää, pippeli." Lasten nauraessa aikuinen tiedustelee, onko muita innokkaita. Silloin samainen poika ottaa kolmannen kerran mikin ja huutaa mikkiin: Pylsi! Pylly! Koko ryhmä räjähtää nauramaan.

Huumori on kulttuuri- ja kontekstisidonnainen ilmiö, joka opitaan vuorovaikutuksessa ja josta nautitaan yhdessä. Lapset oppivat aikuisten reaktioista ja toiminnasta, mikä on huumoria ja mikä on erilaisissa tilanteissa sopivaa. (Martin, 2007.) Huumori on lapsille voimavara: se auttaa heitä selviämään jännittävistä tilanteista, tekee näkyväksi vaikeitakin aiheita, luo yhteisöllisyyttä ja viihdyttää, kun väsyttää tai on tylsää. (Loizou & Recchia, 2019; Stenius ym., 2021a.) Artikkelin alun esimerkki lapsiryhmästä kuvaa, miten lasten huumori syntyy ja mistä siinä on kyse. Siinä lapset ovat keskittyneet aikuisen johdolla pitkän tovin ja yksi pojista saa mahdollisuuden hauskuttaa ja piristää muita. Hetken mietinnän jälkeen hän löytää jutun, joka varmasti naurattaa kaikkia. Hyvästä palautteesta innostuneena hän toistaa toimintaansa. Nauruun ja yhteiseen hyvään oloon ei tarvita kuin muutama yksittäinen sana, joita kaikki voivat toistella. Sen jälkeen on hyvä jatkaa päiväkotipäivää virkistyneenä ja yhteisen hetken voimaannuttamana.

Myös Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus, 2018) mainitaan huumorin merkitys eläytymisen ja hyvien tapojen opetteluun yhteydessä lasten kielenkäyttötaitoja vahvistavana tekijänä. Huumorin hyvinvointimerkityksiä ei kuitenkaan täysin tunnisteta eikä varhaiskasvatuksen ryhmissä aina tunnuta kannustettavan lapsia oman huumorin käyttöön. Yleisesti ottaen varhaiskasvatusikäisten lasten huumori on viatonta ja yhteydessä lasten kehittymiseen. Arkisessa vuorovaikutuksessa lasten huumoria tarkastellaan kuitenkin usein aikuisen

Aerila, Stenius, Laes & Laes.

Journal of Early Childhood Education Research 10(3) 2021, 269–281. <http://jecer.org>

huumorikäsitteen mukaisesti: aikuinen määrittää, milloin ja millaista huumoria lapset saavat käyttää tai mikä lasten toiminnassa on humoristista. (Stenius ym., 2021b.) Tästä esimerkkinä ovat lehtien suosimat *Lasten suusta* -palstat, joissa lasten - ilman hauskuuttamisen tarkoitusta - esitetyt huomiot kääntyvät aikuisen toimesta huumoriksi.

Sopivassa tilanteessa esitetty erite- tai pieruhuumori naurattaa meitä kaikkia, mutta ehkä erityisesti lapsia. Erite- tai pieruhuumori on yleisinhimillistä, ikäikäistä huumoria, jota on käytetty siitä lähtien, kun huumorista on käsitteenä puhuttu (Hietalahti, 2018). Pieru on luonnollinen, mutta hassu asia, joka enemmän yhdistää kuin erottaa ihmisiä. Sen merkityksestä kertovat monet nimet: paukku, ilmavaivat, rupsu, hajupommi ja tuhnu. Pierua kuvaillaan monin adjektiivien ja siihen liittyvät sekä haju että ääni. Lapsille pieruäänen matkiminen tai kainalopierun tekeminen voivat toimia yhteyden muodostamisen keinona, kuten alun esimerkkinä osoittaa. Monesti pierutyyny voisikin olla paras tapa löytää yhteys lapsiryhmän ja aikuisen välillä.

Tämä kirjoitus avaa näkökulmia lasten huumoriin erityisesti erite- ja pieruhuumorin näkökulmasta. Näkökulmaksi valittu erite- tai pieruhuumori herättää meissä kaikissa tunteita ja siihen liittyy lähes aina yllätyksen elementti: toisinaan se on hauskaa, toisinaan sopimatonta. Miksi erityisesti erite- tai pieruhuumori on lapsille tärkeää ja miksi he käyttävät sitä? Onko pieru- tai eritehuumorista syytä päästä eroon tai ovatko ne osa huumoria ja samalla elämää? Onko Malin Klingenbergin (2019) lastenrunon säkeessä totuuden siemen: *joka ilman pieruja eli tänne asti, hukkasi myös huumorin – valitettavasti?*

Pienten lasten huumorin kehityksestä

Ymmärtääkseen erite- tai pieruhuumoria varhaiskasvatuksessa on tunnettava huumorin merkitystä yleensä sekä tunnistettava varhaiskasvatusikäisten huumorin kehitystä. Apter (1985) mukaan lapset kaikkialla maailmassa matkivat aikuisten huumoria. Tämän mukaan siis myös erite- tai pieruhuumori on peräisin aikuisilta. Aikaisempien tutkimusten (esim. Loizou, 2005; McGhee, 2002) mukaan lapset käyttävät itse huumoria puolitoistavuotiaasta eteenpäin. Pienimpien lasten huumori ei ole vitsien kertomista tai tietoista huumorin tuottamista kuten aikuisilla tai isommilla lapsilla. Se on toimintaa, hassuja sanoja ja ääniä, ulkomuotoja ja liikehdintää tai vaikka yhteen sopimattomien esineiden yhdistämistä. Kieltä opittaessa huumoriin lisätään sanaleikkejä, nonsenssia ja erilaista pelleilyä. (Loizou, 2005; McGhee, 2002.) Toisinaan lasten huumori vaatii aikuiselta kärsivällisyyttä, sillä lapsesta voi olla hauskaa toimia aikuisen ohjeen vastaisesti tai toistaa toimintaa, jonka aikuinen kieltää. (Loizou, 2005; Paine ym., 2021)

Aerila, Stenius, Laes & Laes.

Journal of Early Childhood Education Research 10(3) 2021, 269–281. <http://jecer.org>

Vauvoille huumori on naurua, ilon kokemuksia sekä hymyjä, jotka syntyvät aikuisen toiminnan seurauksena (Polimeni & Reiss, 2006). Aikuiset naurattavat vauvoja kutittamalla, yllättämällä, ilmeilemällä ja toimimalla epäjohdon- tai epäodotuksenmukaisesti. Tyypillinen aikuisen ja vauvan välinen huumoria tuottava vuorovaikutusleikki on kukkuu-leikki. Kukkuu-leikin aikana vauva nauttii aikuisen turvallisessa seurassa yllätyksestä, naurusta ja vuorovaikutuksesta oppien samalla perustunteita. Kaikki varhaiskasvatusikäiset, kuten myös aikuiset, nauttivat tästä vuorovaikutuksesta, siinä syntyvästä samatahtisuudesta ja yhteisestä ilosta (Trevvarthen & Bullowa, 1979). Myös isompien lasten ja aikuisen välisissä huumorihetkissä on kyse spontaaneista pienistä hetkistä, jotka synnyttävät yhteistä huumorihistoriaa. Kun lapsi keksii kesämökin uuden ulkovessan nimeksi *Pierelsson*, virittää ulkovessan esittely jokaisen vieraan kohdalla naurua ja iloa ja ulkovessan esittelystä tulee odotettu tapahtuma. Ulkovessan nimitys kuvaa myös hyvin sitä, kuinka huumori yhdistelee erilaisia kulttuurisia ja yhteen sopimattomia merkityksiä. Pierelssonissa lapsi yhdistää sivistyneeksi mielletyn ranskan kielen aihepiiriin, josta ei ajatella julkisesti puhuttavan eli pieruun ja sitä kautta yleisemminkin ulostamiseen. Pierelsson-nimitys siirtää näin pierun alapäähuumorista yläpään huumoriksi.

Lasten huumori monimuotoistuu ja muuttuu heidän kasvaessaan. Lapset oppivat noin kahden vuoden iässä, mikä on absurdia ja miten hauskaa on saada aikuinen tolaltaan. (Loizou, 2005.) Heidän käyttämänsä huumoria kuvataankin usein kahden teorian kautta: Absurdin huumorin teorian (Theory of the Absurd) mukaan huumori on lasten kykyä tunnistaa tai luoda absurdeja tilanteita, jotka eivät sovi heidän käsitykseensä maailmasta, ja hymyillä tai nauraa näille kokemuksille. Voimaantumisteoria (Empowerment Theory) puolestaan kuvaa huumoria, joka syntyy tilanteessa, jossa lapsi rikkoo toisen odotuksia tai arvostaa toisen henkilön vastaavaa tekoa hymyilemällä tai nauramalla. Huumoriin oleellisesti liittyvä yhteensopimattomuuden elementti voi synnyttää sekä yhteisöllistä että poissulkevaa huumoria, sillä yhteensopimattomuudessa on aina kyse ristiriidasta, jossa odotusten ja tapahtumien välille tulee särö (Martin, 2007). Näin huumori synnyttää joko yhteistä naurua tai naurua jonkun kustannuksella. Lapset nauravat kummallakin tavalla, mutta tytöt tuntuvat käyttävän huumoria enemmän yhteisöllisyyden ja yhteisen ilon synnyttämiseen, kun pojilla huumoriin liittyy tyttöjä useammin vallankäyttöä tai muiden epäonnelle nauramista (Aerila ym., 2017; Hietalahti, 2018).

Varhaiskasvatuksessa lapset käyttävät huumoria paitsi osana leikkejä, myös esimerkiksi varhaiskasvatusryhmän odotustilanteissa, pitkissä aikuisjohtoisissa hetkissä tai yksinkertaisesti siksi, että he ovat väsyneitä jonkin keskittymistä vaatineen toiminnan jälkeen (Stenius ym., 2021a). Varhaiskasvatusikäiset lapset osaavat myös pitää hauskaa keskenään, ja heillä on omaa huumoria, joka ei avaudu aikuisille. Hyperhauskuudeksi

Aerila, Stenius, Laes & Laes.

kutsutaan hauskanpitoa, joka saa lapset riehaantumaan, toistamaan ja liioittelemaan asioita. (Stenius ym., 2021a) Lapset saattavat esimerkiksi pääsiäisen jälkeen innostua vertailemaan, kuinka monia virpoja heidän kodeissaan on käynyt: *Aapo sanoo, että heillä on käynyt virpoja. Anniina sanoo siihen, että heilläpä on käynyt viisi virpojaa. Kohta virpoja on käynyt jonkun ovella miljoona! Koko ryhmä alkaa nauraa ja liioitella.* Lasten hyperhauskuus on lähellä karnevalistista huumoria, jossa mennään aivan överiksi ja saatetaan jopa rikkoa sääntöjä (Jennings Tallant, 2019).

Monesti lasten huumori muistuttaa leikkiä (Bergen, 1998), mutta huumoriin sisältyy leikkiä enemmän epäjohdonmukaisuutta, outoja asioita, liioittelua ja ristiriitaa tavallisten asioiden kanssa sekä usein myös naurua (Martin, 2007). Molemmat, sekä leikki että huumori, ovat lapselle tärkeitä hyvinvoinnin elementtejä, sillä lapset voivat käsitellä leikin ja huumorin kautta vaikeita ja vakaviakin asioita etäännytetysti ja toisenlaisesta näkökulmasta (Smuts, 2016). Myös aikuiset saattavat toiminnallaan ohjata lasta suhtautumaan turhautumiseen, epäonneen ja pettymykseen humoristisesti: Lapsen kaatuessa aikuinen muuttaa kaatumisen aiheuttaman harmistuksen hauskuudeksi kaatumalla itse tai nauramalla lapsen toimelle. Näin lapsi saattaa innostua toistamaan kaatumistaan useampaan kertaan leikinomaisesti ja huumoria tavoitellen. Vastaavasta ilmiöstä on toisinaan kyse myös erite- tai pieruhuumorin kohdalla: pierun putkahtaessa ilmoille matkitaan pieruääntä, jolloin tilanteesta syntyy hauska paukutteluhetki ja nolostuttava pieru äänineen unohtuu. Näin huumori onkin lapselle keino selviytyä yllättävän tilanteen aiheuttamasta hämmennyksestä.

Huumorin käyttö vaatii turvallisen ympäristön sekä tutut ja luotettavat ihmissuhteet (Bergen, 1998). Mitä turvattomampi ympäristö on, sitä helpommin huumori tulkitaan kielteiseksi ja toisen kustannuksella nauramiseksi (Loizou & Recchia, 2019). Huumorin käyttö vaatiikin kykyä tulkita sosiaalisia tilanteita ja kykyä asettua toisen asemaan (Aerila ym., 2017). Tämän tilanteisuuden ymmärtäminen on varhaiskasvatuksessa osa tapakasvatusta ja perustuu aikuisen sääntöihin. Toisaalta esimerkiksi ns. sosiaalinen valehtelu opitaan keskimäärin 4 vuoden iässä (Jaalamaa, 2021). Tämä tarkoittaa, että vasta tuossa iässä lapsi alkaa ymmärtää, että kaikkea ei voi sanoa missä tahansa. Huumorin käytön oppiminen on osa sosiaalista kompetenssia, joka vaikuttaa lapsen asemaan varhaiskasvatusryhmässä ja suojaa häntä esimerkiksi kiusatuksi joutumiselta (Klein & Kuiper, 2006).

On hyvä huomata, että lasten naurussa ei aina ole kyse huumorista, sillä nauru ja huumori eivät ole synonyymeja keskenään: lapsi voi nauraa myös asioille, joita ei ymmärrä tai osaa käsitellä, hän voi nauraa muiden kanssa pelkästä nauramisen ilosta tai reaktion johonkin ärsykkeeseen (Smuts, 2016). Lapsi voi myös naurattaa aikuista niin, että tilanne näyttäytyy aikuiselle huumorina, mutta lapsi ei välttämättä ymmärrä muuta kuin, että tilanteessa syntyy hyvän olon yhteys hänen ja aikuisen välillä. Onko erite- tai

Aerila, Stenius, Laes & Laes.

pieruhuumorinkin kohdalla kyse enemmän aikuisten reaktioista kuin siitä, minkä lapsi kokee hauskana? Lapsille eritteet ovat luonnollinen osa päivän kulkua, mutta aikuisen käytös saa lapsen ymmärtämään eritesanojen ja -äänien erityisyyden. Mitä tapahtuu, kun piereminen ja pieruäänten matkiminen lakkaa olemasta aikuisten mielestä hauskaa?

Pieru- tai eritehuumori ei jätä ketään kylmäksi

Varhaiskasvatusikäisille pottaharjoitukset ja vaipan vaihdot ovat tärkeä osa päivää ja keskustelut potta-aihepiiristä kiinnostavia. Toisaalta eritesanoja kuiskitaan ja pieruääniä matkitaan, kun tutustutaan toisiin lapsiin eikä muuta yhteistä vielä ole. Monesti jo pelkkä kakka- tai pieru-sanana mainitseminen tai niihin liittyvien äänien tuottaminen kirvoittavat lapsissa naururemakan. Erite- tai pieruhuumori onkin oma huumorilajinsa. Sen rinnalla puhutaan vessahuumorista, mutta käsitteen sisältö ulottuu vessaa laajemmalle. Skatologinen huumori voisi kuvata eritehuumoria, mutta se taas ei kata sukupuolielimiä. Alapäähuumorin käsitteellä taas viitataan yleisemmin seksiin liittyvään, lähinnä aikuisten käyttämään huumoriin. Lisäksi alapäähuumorin käsite jättää ulkopuolelle yläpään eritteet, kuten rään, rähmän ja syljen. Pieru-sana itsessään ei ole humoristinen, vaan kuuluu sekä yleiskieleen että lääketieteen perusanastoon. Sen synonyymina voi käyttää sanaa 'suolikaasu' tai latinankielistä versiota 'flatus'. (Terveyskirjasto, 2021.)

Eritteet ja pierut herättävät lähes aina reaktioita, joiden voimakkuuteen ja luonteeseen vaikuttavat konteksti, eritteen laatu ja tuottaja. Jos yläkouluikäinen päästää tietoisesti pierun opettajan puhuttelun yhteydessä, on pierun merkitys erilainen kuin taaperon, joka tahattomasti pieraisee ruokapöydässä. Kaikkein pienimmätkin humoristit tuntuvat nauttivan eritehuumorista. Heistä on hauska haistella kakkavaippaa ja kuvata liioitelluin ilmein ja elein sen tuoksua. Erite- tai pieruhuumoria syntyy helposti ja luontevasti kaikenikäisiltä, sillä esimerkiksi pierun tai pieruäänen päästäminen lähes missä tahansa tilanteessa, synnyttää ristiriidan, joka on yksi huumorin lähteistä (Martin, 2007). Eritehuumorin käytön yleisyyteen lasten ja aikuisten välisessä vuorovaikutuksessa vaikuttanee myös lasten kuivaksi opettelu, jossa suolen toimintaan ja ulosteisiin tulee suhtautua luontevasti ja ilolla (van der Geest, 2016). Toisinaan vaikuttaa siltä, että eritehuumori on soveliaista niin kauan, kun lapsi luopuu vaipasta: kun kakka häviää pyttyyn, kakkahuumorin soveliaisuus häviää.

Erite- tai pieruhuumori on osa lasten keskinäistä vuorovaikutusta. Yksi huumorin perimmäisistä tarkoituksista on rakentaa yhteisöllisyyttä tai sulkea yhteisön ulkopuolelle (Martin, 2007; McGhee, 2002). Lasten keskinäinen erite- tai pieruhuumori saattaa yhdistää lapsia toisiinsa ja sulkea aikuisen ulkopuolelle. Näin aikuinen voi kokea lasten keskinäisen erite- tai pieruhumorin uhkana tai aikuisten vastustamisena. Tällainen

Aerila, Stenius, Laes & Laes.

tilanne voi syntyä esimerkiksi lasten huutaessa kakka-sanaa tai tuottaessa kainalopierun aikuisen antaessa ohjeistusta toimintahetkeen. Muut lapset räjähtävät nauramaan ja aikuisen on saatava ryhmä uudelleen hallintaansa. Aikuinen kokee ulkopuolisuutta ja pelkää, että lapset nauravat hänelle. Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus, 2018) korostamasta lapsilähtöisyyden pedagogiikasta huolimatta aikuisen kontrollin tarve erilaisissa kasvatustilanteissa on yhä vahva: Mitä tapahtuisi, jos lapset saisivat viihdyttää toisiaan vapaasti? Menettäisikö pierun hauskuus merkityksensä tai lähtisikö pieruhuumori kehittymään aikuisille odottamattomaan suuntaan?

Lasten mieltymys erite- ja pieruhuumoriin näkyy esimerkiksi siinä, että lapset piirtävät ja kertovat mielellään erite- tai pieruhuumoria sisältäviä mielikuvituksellisia tuotoksia. Seuraava satu on syntynyt spontaanista aikuisen ja kahden viisivuotiaan tytön askarteluhetken aikana:

Olipa kerran metsässä ollut mökki, jossa asui 13 pupua. JA siellä oli yksi nuotti, joka oli heijän lempilelunsa. Arvaa mikä se oli: sieni. Pupu ei antanut hänelle lelua niin hän paiskasi takapuoleen – korvallaan. (naurua) JA sitten joku iso nalle ja puski yhen pupun suuhun. Mutta sitten kun mökkiin astui mies. Ja miehellä oli kirves ja hän löi sitä nallea kirveellä. Ja sitten nalle oli pesuhuoneessa ja hän istui vaippatuolilla ja hän pyyhki hänen takapuolen. Yksi nainen siivosi pupujen kakkoja (naurua) ja nallet tulivat sinne ja alkoivat itse siivoamaan. Ja sitten nainen alkoi tekemään ruokaa, koska heillä ei ollut ruokaa. Pikkukarhu siivosi vessanpöntön ja meni vahingossa sampoolle ja pesi koko ajan vessanpönttöön ja meni vessanpönttöön ja se kesti ikuisuuden. Se ruoka oli tehty karhusta ja siitä kakasta tehtiin sit ruokaa.

Aikuinen kirjasi sadun ylös sanasta sanaan ja luki sen sitten lapsille. Kun satua luettiin, kakka- ja takapuolikohdat naurattivat eniten. Loizou ja Mikhaelidesin (2019) mukaan lasten kertomusten sisällöllisen arvostelun tulisi olla lähes kiellettyä, koska kertomukset kuvaavat lasten näkemystä maailmasta esimerkiksi vallankäytön ja huumorin näkökulmasta. Tämän kiellon tulisi koskea myös erite- tai pieruhuumoria.

Erite- tai pieruhuumori yhdistää myös lapsia ja aikuisia toisiinsa. Aikuisten ja lasten yhteistä erite- tai pieruhuumoria nähtiin esimerkiksi Joensuussa vuonna 2018 järjestetyn tiedetapahtuman huumorityöpajassa, jossa Tuula Stenius tarjosi perheille ja lapsille mahdollisuuden tuottaa omaa huumoria erilaisten rekvisiittojen avulla. Työpajassa tekokakka ja pierutyyny olivat suosituimpia huumorin välineitä. Tekokakan yllättävä ilmaantuminen lähes mihin tahansa oli aina yhtä hauskaa sekä aikuisille että lapsille.

Kaksi pientä poikaa käyttivät runsaasti aikaa keksiäkseen tavan, jossa pierutyynylle istuvan pyllyn alta tipahtaisi tekokakka. Yksi poika meni monta kertaa tyynyn päälle ja lopulta sanoi autuas ilme kasvoillaan: "Voi, kyllä helpotti".

Aerila, Stenius, Laes & Laes.

Erilaiset eritteiden jäljitelmät tai niitä muistuttavat asiat ja esineet sisältävät aina joko tietoisien tai tiedostamattoman yllätysmomentin, joka ihastuttaa tai vihastuttaa. Tärkeää on, että erite- ja pieruhuumori ei saa olla liian totta: jos päiväkodin leikkihuoneesta löytyy oikea kakkakasa, on se monille enemmän kauhistuttavaa kuin naurattavaa. Tosin tiedämme myös pojan, joka riemastutti kavereitaan kertomalla, kuinka oli *syönyt isänsä räkää*. Todellisessa eritteessä inkongruenssin elementti on kuitenkin erilainen kuin vaikkapa siinä, että mämmi alkaa ruokailuhetkessä näyttää kakalta.

Lasten näkökulmasta tarkasteltuna aikuisten vastaanotto lasten käyttämään erite- tai pieruhumorin on usein ristiriitaista, sillä aikuisten suhtautuminen erite- tai pieruhumorin liittyy sekä tilanteeseen että lapsen ikään. Aikuiset tuottavat itse erite- ja pieruhumoria sekä nauravat lasten erite- tai pieruhumorille itselleen sopivassa kontekstissa, joka ei aina lapsille aukea. Steniuksen ja kumppaneiden tutkimuksen (2021b) mukaan aikuisia ärsyttää lasten erite- tai pieruhuumori, ja tutkimukseen vastanneet aikuiset pitivät sitä jopa vähemmän hyväksyttävänä kuin muiden pilkkaamista. Vaikuttaakin siltä, että aikuiset eivät aina ymmärrä lasten huumoria, vaan saattavat jyrätä sen ajattelemta, että huumorin käytön taustalla saattaa olla tarve saada aikuiselta huomioita, hyväksyntää tai vaikka vain seuraa. Lasten erite- tai pieruhumorin kohdalla aikuisen on katsottava peiliin ja arvioitava omaa käytöstään: lapselle voi olla hämmentävää, että pierut ja pierujen matkiminen ovat oman aikuisen ja lapsen kahdenkeskisessä hetkessä hauskoja, mutta muiden aikuisten läsnä ollessa sopimattomia. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Opetushallitus, 2018) ei ota kantaa erite- tai pieruhumoriin, sillä vessa-asioita sivutaan vain itsestä huolehtimisen taitojen kohdalla, kun puhutaan esimerkiksi puhtauden merkityksen oppimisesta.

Yleisesti erite- tai pieruhuumori on kaupallistettua, ja sillä on merkittävä rooli myös aikuisten tuottamassa kulttuurissa. Erite- tai pieruhumoria on niin ilmapalloissa, leikkivälineissä, lastenkirjallisuudessa kuin lähes kaikessa populaarikulttuurissa. Tuotteistetun eritehumorin tavoitteena on usein yhteisöllisyyden tuottaminen ja huomion saaminen. Näistä esimerkkinä ovat erilaiset pierutyynyt ja -koneet sekä tekokakat ja -karamellit. Suositussa Putous-viihdeohjelmassa vieraili Timo Lavikaisen pieruhahmo, joka söi hernekeittoa, oli olemukseltaan hiljainen ja suhahtava ja toivoi, että pieruun suhtauduttaisiin tulevaisuudessa vakavammin. Kakkakasa-emoji esiintyy niin tekstiviesteissä, elokuvan henkilönä, koruissa, sormuksissa, pinjatoissa, vuodevaatteissa kuin asusteissa. Pikaiselle googlauksella kakka-emoji on suosituimpia emojeita, sillä lähes poikkeuksetta se on edellä mainituissa tuotekategorioissa loppuunmyyty.

Aerila, Stenius, Laes & Laes.

Journal of Early Childhood Education Research 10(3) 2021, 269–281. <http://jecer.org>

Yhteistä pieruilua voi harjoitella

Lastenkirjallisuus avaa tietä erite- ja pieruhuumoriin. Eräs äiti kertoi perheen yksivuotiaan suosikkikirjan olevan Leslie Patricellin *Paukku*-kirja (1976), jossa tutustutaan lapsentasoisesti suolen toimintaan ja poistetaan pieruiluun liittyviä ennakkoluuloja esittelemällä eri perheenjäsenten erilaiset tavat päästellä ilmaa. Toisaalta lastenkirjallisuuden ja erite- ja pierusisällöt toimivat huojennusteorian tavoin (Martin, 2007). Joseph Pittaun teokset *Ronsulta pääsi paukku* (2010) ja *Seepralta lorahti pissa* (2010) auttavat pääsemään yli ilmavaivojen ja pisuvahinkojen nolostumisesta, sillä teoksissa ongelmat kääntyvät positiivisiksi: paukuttelulla täytetään syntymäpäiväjuhljen ilmapallot ja pissahätä Pariisin kapeilla kaduilla auttaa pelastamaan kaupungin tulipalolta.

Lastenkirjallisuus ja lasten omat humoristiset tuotokset muistuttavat monesti toisiaan erite- tai pieruhuumorin suhteen. Tyypillinen esimerkki on Paula Norosen ja Minna Kivelän *Hulluja satuja* (2021) -teoksesta löytyvät sadut, joissa seikkailee Kakkakikkare. Kakkakikkare on inhimillinen tyyppi, joka eroaa ihmisistä vain siinä, että on kakkaa ja kakkakasan muotoinen. Kakkakikkareesta kertova satu kuvaa, kuinka kakkakikkareta hammaslääkärikäynnillään luullaan hammaslääkäriksi ja kuinka hän siitä selviää. Huumori sadussa liittyy siihen, kuinka asiakas yrittää toimia hammaslääkäriä eikä sadussa hahmon nimeä lukuun ottamatta juurikaan hyödynnetä hahmon kakkamaisuutta. Sama ilmiö on nähtävissä myös lapsilla: Monet esiopetusikäiset käyttävät kakka-teemaa, kun heitä pyytää toteuttamaan tuotoksen, joka naurattaisi muita (Aerila ym., 2017). Olemme nähneet piirroksen, jossa on kakkaperhe, kuulleet tarinan seikkailevasta kakasta ja nähneet pehmolelun, jossa oli sekä kakkakasa että erillisenä leluna lemu (Aerila & Rönkkö, 2019). Näidenkään hahmojen kakkamaisuus ei ole keskeistä, vaan hahmot ovat hyvin inhimillisiä ja tekijöidensä rakastamia. Kakkahuumori on mukana oikeastaan vain vastaanottajan mielikuvissa: onhan kakkakasa hammaslääkäriä aika hulvaton ajatus.

Lapsille erilaiset eritteet ovat luonnollinen ja kiinnostava osa elämää. Lastenkirjallisuudessa näitä lapsia kiinnostavia teemoja käsitellään sekä fakta- että fiktiivisissä teksteissä, jopa runoissa. Myös lastenkirjallisuuden klassikot koskettavat erite- tai pieruhuumoria. Tällaisesta teoksesta esimerkkinä voi mainita Wolf Erlbruchin ja Werner Warlbruchin teoksen (2005) *Pikkumyyrä, joka tahtoi tietää, kuka kehtasi kakkia kikkareen suoraan hänen päähänsä*. Myös Francois Rabelais'n 1400-luvulla kirjoitetusta *Pyllynpyyhin*-teoksesta otetaan yhä uusintapainoksia. Suomessa kirjasta tehtiin uusi versio vuonna 2017 ja sitä myydään lastenkirjana. Monet erite- tai pieruteemaiset kirjat eivät ole juuri lainkaan hauskoja, vaan hyvin asiapitoisia kuvauksia erilaisista eritteistä. Tällainen teos on esimerkiksi Dodsonin ja Hornen *Ällökirjan* (2015), jonka alaotsikkona

Aerila, Stenius, Laes & Laes.

on *Kakat, pierut ja pissat. Kaikki, mitä olet halunnut tietää eritteistä*. Kirjassa kuvitukset ja kustantajan mainostekstit ovat humoristisia, mutta teksti itsessään hyvin asiapitoista. Kustantajan mainosta ja kirjaa verratessaan jää miettimään; miksi ihmisen elämänsä aikana tuottama pierujen määrä olisi hauska yksityiskohta tai miksi pissaan liittyville kulttuurisille eroille nauretaan.

Lapset jakavat lastenkirjallisuuteen tutustumisen hetket aikuisen kanssa ja monesti onkin niin, että aikuisen lukuhetken aikainen toiminta vaikuttaa siihen, millaisena lastenkirjan sisältö lapselle näyttäytyy. Hoickan (2016) mukaan vanhempien toiminta - lukunopeus, intonaatio, äänenmuuntelut ja tekstin ulkopuoliset äänet - vaikuttavat siihen, miten lapsi tarinan tulkitsee ja ymmärtää. Kun aikuinen painottaa erite- ja pieruhumoristisia kohtia osoittelemalla ja kannustamalla nauruun, muuttuvat kirjat osaksi erite- tai pieruhuumoria. Aikuinen sekä kannustaa erite- tai pieruhuumoriin että haluaa samalla lopettaa sen lapsen käyttämänä. Onko aikuisen itsensä vaikea käsitellä eritteisiin liittyviä asioita vakavasti lapsen kanssa?

Pieru ei kuole koskaan

Pieruilu on ennen kaikkea filosofinen kysymys. Eritteet ja pierut eivät ole huumorin lähteenä läheskään kaikissa kulttuureissa, vaikka huumori on kaikille yhteistä. Huumori on voimavara, jonka avulla voi selvittää väsymyksen ja yksinäisyyden tunteen lisäksi hämmäntävistä tai noloista tilanteista. Päiväkoti- ja kouluryhmien pelleilijät auttavat huumorillaan paitsi itseään jaksamaan, myös muita ryhmän lapsia selviämään jännittävistä ja pelottavista tilanteista. Huumori oikealla hetkellä auttaa meitä kaikkia. Liian usein pelleilevä lapsi on aikuisten mielestä häirikkö eivätkä aikuiset näe, kuinka muut lapset arvostavat ja pitävät ryhmän humoristista. Huumoria käyttävää aikuista arvostetaan. Miksi ei lasta?

Erite- tai pieruhumorissa on kyse ilmiöstä, ei lapsista. Varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutuksessa huumoriin hyödyntämistä kasvatuksessa tai huumoriin ilmiönä käsitellään vielä vähän. Tietämättömyys synnyttää ennakkoluuloja ja pahimmillaan kielteisiä asenteita. Näyttää siltä, että pelko kontrollin menettämisestä tai sopivuuden rajan ylittämisestä on niin suuri, että aikuiset eivät anna lasten nauraa samoille asioille kuin he itse nauravat. Huumori asettaa haasteen eikä aina ole helppoa tietää, mikä ja milloin on sopivaa. Sitä ei kuitenkaan opi, jos ei kokeile. Kaiken ei tarvitse olla lastenkaan kanssa niin vakavaa tai suunniteltua: Aikuinen ei tarvitse olla huumori-ihminen tai osata pelleillä. Laulamme, piirrämmme tai liikumme lasten kanssa hiukan vajavaisillakin taidoilla yhdessä iloiten ja toinen toisilta oppien. Miksi huumoria ei voisi toteuttaa vastaavalla tavalla?

Aerila, Stenius, Laes & Laes.

Huumori ansaitsee paikkansa varhaiskasvatuksessa sekä varhaiskasvatuksen eri opinnoissa että varhaiskasvatussuunnitelmassa. Huumori voisi olla tapa hankkia tietoa. Lasten omaehtoiset humoristiset tilanteet antavat aikuiselle mahdollisuuden tehdä havaintoja lapsille ajankohtaisista kehitysvaiheista ja kiinnostuksen kohteista. Huumori on sukupolvisidonnaista: kaikki, mikä aikuisesta on hauskaa, ei ole sitä lapsesta, tai päinvastoin (Reddy, 2019). Lapsella on oikeus omaan huumoriin, eikä sitä löydä ilman tilaisuutta pitää vapautuneesti hauskaa. Hauskanpito aikuisten ehdoilla voi jättää lapselle itselleenkin tuntemattomaksi sen, mikä hänestä on hauskaa, miten huumorin avulla luoda kontaktia muihin tai miten vaikeistakin asioista voi löytää positiivisia näkökulmia.

Lapset ymmärtävät maailmaa omalla tavallaan, eikä aikuinen voi koskaan ymmärtää kaikkea lapsen toimintaa lapsen tavalla. On oikein, että lapsilla on omat juttunsa, joita aikuiset eivät ymmärrä. Tämä on totta myös erite- tai pieruhuumorin kohdalla. Varhaiskasvatusikäisten huumori on viatonta, hyväntahtoista ja yhteyteen kutsuvaa. Lapsille on tärkeää kokea tulevansa hyväksytyksi. Näin jaettu ilo on kaksinkertainen ilo. Ollaan yhdessä hauskoja.

Lähteet

- Aerila, J.-A., Laes, T., & Laes T. (2017). Clowns and explosions: Drawings as reflections of children's humor. *Journal of Early Childhood Education Research*, 6(1), 108–135.
- Aerila, J.-A., & Rönkkö, M.-L. (2019). Huumori tuo iloa ja yhteisöllisyyttä esiopetusryhmän oppimiseen. Teoksessa M. Rautiainen & M. Tarnanen (Toim.), *Tutkimuksesta luokkahuoneisiin* (s. 76–88). Suomen Ainedidaktinen Seura.
- Apte, M. L. (1985). *Humor and laughter: An Anthropological approach*. Cornell University Press.
- Bergen, D. (1998). Development of the sense of humor. Teoksessa W. Ruch (Toim.), *The sense of humor: Explanations of a personality characteristic* (s. 329–358). Mouton de Gruyter.
- Dodson, E., & Horne, S. (2015). *Ällökirja. Kakat, pierut ja pissat*. Otava.
- Erlbruch, W., & Holzwarth, W. (2005). *Pikkumyyrä joka tahtoi tietää, kuka kehtasi kakkia kikkaran suoraan hänen päähänsä*. Nemo.
- Hietalahti, J. (2018). *Huumorin ja naurun filosofia*. Gaudeamus.
- Hoicka, E. (2016). Understanding humorous intentions. A developmental approach. Teoksessa L. Ruiz-Curillo (Toim.), *Metapragmatics of humour. Current research trends* (s. 253–272). John Benjamins Publishing Company.
- Jaalamaa, K. (2021, 18. tammikuuta). Neljävuotias paljasti autossa kiusallisen tilanteen ja taksikuski oli ajaa ojaan—Lastenpsykiatri kertoo, mistä lasten häpeilemättömyys johtuu. *Helsingin Sanomat*.
- Jennings Tallant, L. (2019). 'Let the wild rumpus start!'. Using carnival as a metaphor to highlight the pedagogical significance of young children's humor. Teoksessa E. Loizou & S. Recchia (Toim.), *Research on children's humor* (s. 203–221). Springer.

Aerila, Stenius, Laes & Laes.

Journal of Early Childhood Education Research 10(3) 2021, 269–281. <http://jecer.org>

- Klein, D., & Kuiper, N. (2006). Humor styles, peer relationships, and bullying in middle childhood. *Humor, 19*(4), 383–404. <https://doi.org/10.1515/HUMOR.2006.019>
- Klingenberg, M. (2019). *Pierun elämää*. Kustannus S & S.
- Loizou, E. (2005). Infant humor: The theory of the absurd and the empowerment theory. *International Journal of Early Years Education, 13*(1), 43–53. <https://doi.org/10.1080/09669760500048329>
- Loizou E., & Michaelides A. (2019). Young children’s humorous stories: A Force for positive emotions. Teoksessa K. Kerry-Moran & J.-A. Aerila (Toim.), *Story in children's lives: Contributions of the narrative mode to early childhood development, literacy, and learning* (s. 77–94). Springer.
- Loizou, E., & Recchia, S. (2019). Research connections and implications for practice to further support young children’s humor. Teoksessa E. Loizou & S. Recchia (Toim.), *Research on children’s humor* (s. 243–250). Springer.
- Martin, R. A. (2007). *The psychology of Humor: An integrative approach*. Elsevier.
- McGhee, M. (2002). *Understanding and promoting the development of young children’s humor*. Kendall Hunt Publishing.
- McKenzie, J. (2005). Bums, poos and wees: Carnavalesque spaces in the picture books of early childhood. *Early Childhood Education, 4*(1), 81–94.
- Noronen, P., & Kivelä, M. (2021). *Hulluja satuja*. Tammi.
- Opetushallitus. (2018). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. Määräykset ja ohjeet 2018:3a. Opetushallitus.
- Paine, A., Karajian, G. Hashmi, H., Persram, S., & Howe, N. (2021). “Where’s your bum brain?” Humor, social understanding, and sibling relationship quality in early childhood. *Journal of Social Development, 30*(2), 592–611. <https://doi.org/10.1111/sode.12488>
- Patricelli, L. (1976). *Paukku*. Lastenkeskus.
- Pittau, F. (2010). *Ronsulta pääsi paukku*. Nemo.
- Pittau, F. (2010). *Seepralta lorahti pissa*. Nemo.
- Polimeni, J., & Reiss, J. (2006). The first joke: Exploring the evolutionary origins of humor. *Evolutionary Psychology, 14*(1), 347–366. <https://doi.org/10.1177/147470490600400129>
- Rabelais, F. (2017). *Pyllynpyyhin*. Pieni karhu.
- Reddy, V. (2019). Humour as culture in infancy. Teoksessa E. Loizou & S. Recchia (Toim.), *Research on young children’s humor* (s. 187–210). Springer.
- Smuts, A. (2016). *Humor*. *The internet encyclopaedia of philosophy*. Haettu 20.9.2021 <http://www.iep.utm.edu/>
- Stenius, T., Karlsson, L., & Sivenius, A. (2021a). Young children’s humour in play and moments of everyday life in ECEC centres. *Scandinavian Journal of Educational Research*. <https://doi.org/10.1080/00313831.2020.1869084>
- Stenius, T., Karlsson, L. & Sivenius, A. (2021b). Huumori lasten kanssa - ovi yhteisöllisyyteen? *Journal of Early Childhood Education Research, 10*(2) 2021, 239–263.
- Aerila, Stenius, Laes & Laes.
Journal of Early Childhood Education Research 10(3) 2021, 269–281. <http://jecer.org>

Terveyskirjasto (2021). *Flatus*. Haettu 23.11.2021 <https://www.terveyskirjasto.fi/ltt04076>

Trevarthen, C., & Bullowa, M. (1979). Communication and cooperation in early infancy: A description of primary intersubjectivity. Teoksessa M. Bullowa (Toim.), *Before speech* (s. 321–347). Cambridge University Press.

Van der Geest, S. (2016). Scatological children's humour: Notes from the Netherlands and anywhere. *Etnofoor*, 28(1), 127–140.